

न
PL
4209.1
न 715

สุขุมาลนิพนธ์

พระนิพนธ์กาพย์กลอนเลว้อยแก้ว

ของสมเด็จพระบ็๋ตุจณาเจ้า สุขุมालมารศรี พระอัครราชเทวี

สมเด็จพระเจ้าพญาเฮอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

โปรดให้พิมพ์เนื่องในการทรงบำเพ็ญพระกุศล

สนองพระคุณสมเด็จพระชนนี

เมื่อพระศพครบเบ็ญญาสมวาร

ณวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระรูปสมเด็จพระบ็องจันเจ้าสุขุมลามารศรีพระอัครราชเทวี
ทรงฉายกับสมเด็จพระธิดา แดพระกนิษฐา
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

คำนำ

ตามราชประเพณี^{๕๕}มาแต่โบราณ การ^๕ศึกษาของ

เจ้านายซึ่งเป็นพระราชโอรสแลพระราชธิดา กวักขัน

ยิ่งกว่าบุคคล^๕จำพวกอื่น จำเดิมแต่ยังทรงพระเยาว์อยู่ใน

พระราชวัง พอ^๕รู้ความก็^๕ต้องเริ่มทรงศึกษาอักษรสมัย

แต่^๕เมื่อก่อนรัชกาลที่ ๕ ยัง^๕ไม่ได้ตั้งโรงเรียนชั้นปฐม

ศึกษาสำหรับเจ้านาย จึงเรียนในสำนักเจ้านายพระ

องค์หญิง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่^๕พระองค์ใดพระองค์หนึ่งเป็น

อาจารย์ (เมื่อรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า

เจ้าอยู่หัว โปรด ๗ ให้หม่อมเจ้าแลราชินิกุลที่เข้ามา

รับราชการฝ่ายในแล้วเรียนอักษรสมัยจนถึงชั้นสูง ท่าน

เหล่านั้นมา^๕ได้เป็นอาจารย์เมื่อรัชกาลที่ ๔ มีย่าง) เจ้านาย

ที่ยังทรงพระเยาว์ ทรงศึกษา^๕เอง^๕กันไปจน^๕ได้^๕ความรู้^๕ชั้น

อ่านเขียน หรือถ้าจะ^๕เรียก^๕อย่าง^๕ปัจจุบัน^๕นี้^๕จะ^๕เรียกว่า^๕วิชา

ปฐมศึกษาก่อนพระชันษาได้ ๑๐ ปี ก่อน^๕นั้นถึงเวลาเรียน

ชั้นมัธยม คือเรียนภาษาไทยชั้นสูงขึ้นไป แลเริ่มเรียน
 ภาษามคธ เรียนในสำนักอาจารย์เดิมบ้าง ไปเรียนต่อ
 อาลักษณ์หรือราชบัณฑิตเป็นอาจารย์บ้าง จนพระชันษาถึง
 กำหนดโสกันต์ คือพระราชกุมารเมื่อพระชันษาได้ ๓๓ ปี
 พระราชกุมารเมื่อพระชันษาได้ ๓๑ ปี ตั้งแต่นั้นไปการ
 ศึกษาจึงได้แยกกัน ฝ่ายพระราชกุมารเมื่อไปทรง
 ผนวชเป็นสามเณร แล้วเรียนคิลลธรรมแลพระศาสนา
 ในสำนักพระอุปัชฌาย์อาจารย์ตามสมควรแก่พระชันษา
 แล้วลาผนวชมาประทับอยู่ฝ่ายหน้า แต้นไปทรงศึกษา
 วิชาเฉพาะอย่างตามพระอัธยาศัย คือศิลปศาสตร์
 เช่นหัตถทรงช่างม้าแลใช้เครื่องศัสตราวุธก็ดี หัตถกรรม
 ทำการช่างต่าง ๆ ก็ดี นิตินศาสตร์ราชประเพณีแล
 วรรณคดีก็ดี ชั้นนี้ทรงศึกษาในสำนักเจ้าหน้าที่หรือ
 ผู้เชี่ยวชาญในการนั้น ๆ ไปจนพระชันษาได้ ๒๓ ปี ออก
 ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ เที่ยยตรงกษัยเข้ามหาวิท्याลัย
 ทรงศึกษากิจในพระศาสนาชั้นสูงขึ้นไป ถึงสมณภavana

แล้ววิชาวรรณคดีลงชั้นสูงสุด หรือวิชาอื่นอันไม่ขัดแก่
 สมณสาธน์ จนเสด็จการศึกษาลาผนวชก็เขารับราชการ
 ได้ตามคุณวิชา ฝ่ายพระราชกุมารนั้น เมื่อทรงพระ
 เจริญชน บ่มคองประทับอยู่ในพระราชวังตลอดไป ทั้ง
 เป็นสัทธิภาพไม่มกัจึงทรงศึกษาวิชาชาย การที่ทรง
 ศึกษาต่อจากชั้นปฐมชนไป ก็มีคัลลธรรมแลพระศาสนา
 เป็นต้น นอกจากนั้นก็อยู่ในวิชาวรรณคดีก็หัดคัลลธรรม
 กระบวรช่างเป็นพน บางพระองค์จึงทรงศึกษาต่อชนไป
 ถึงวิชาอื่นอันจะพึงเรียนได้ช่วยการอ่านคำหรือคำรา คค
 วิชาเลข วิชาโหราศาสตร์ แลโบราณคดีเป็นต้น ตาม
 พระอัธยาศัย ถึงกระนั้นบันดาพระราชกุมารย่อมได้ทรง
 ศึกษาทุกพระองค์ จึงได้มีเจ้านายพระองค์หญิง
 สามารถเป็นองค์อาจารย์ สั่งสอนเจ้านายซึ่งทรงพระเยาว์
 สืบต่อกันมาไม่ขาดทุกรัชกาล

การแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอนนิยมกันมาแต่ก่อนว่า
 เป็นองค์สำคัญอันหนึ่งของความรอบรู้วรรณคดี บันดา

พระราชกุมารีแม่ทรงศึกษาวินิจฉัยตามพระอริยาศัย แต่
 ส่วนวิชาวรรณคดีนั้นทรงแต่งโคลงฉันทกาพย์กลอนได้
 แทบทุกพระองค์ ผิดกันแต่สามารถยิ่งแลหย่อนหรือพระ
 หฤทัยโปรดมากแลน้อยกว่ากัน แต่มีพระราชกุมารีบาง
 พระองค์ซึ่งทรงสามารถโดยมีพระอุปนิสัยในทางวรรณคดี
 ถึงได้รับความยกย่องของชนทั้งหลาย ว่าอาจแต่ง
 โคลงฉันทกาพย์กลอนตดถึงกวีที่เป็นชาย พระราชกุมารี
 ซึ่งทรงพระเกษมคติงนมนนอยพระองค์ ในครั้งกรุงศรี
 อโยธยาเป็นราชธานี ปราบกฏพระนามสมเด็จพระราชธิดา
 ของพระเจ้าบรมโกศ ๒ พระองค์ คือ เจ้าฟ้ามงกุฎซึ่ง
 ทรงแต่งบทละครอนเรองอิเหนาพระองค์ ๑ เจ้าฟ้ากมล
 ซึ่งทรงแต่งบทละครอนเรองคาหลัง (อิเหนาใหญ่)
 พระองค์ ๑ มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทรนี้ พระราชธิดา
 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระองค์เจ้า
 มณฑาพระองค์ ๑ กับพระองค์เจ้าอชิตพระองค์ ๑ ได้
 ทรงแต่งหนังสือไวหลายเรื่อง ที่ควรชมว่าเป็นอย่างดี

(๕)

ยงนั้น คือ “กุมารคำฉันท” ซึ่งช่วยกันแต่งทั้ง ๒
พระองค์ ยังปรากฏอยู่^(๑) ในรัชกาลที่ ๓ ก็มีพระเจ้า
ลูกเธอ พระองค์เจ้ายศวิมล ซึ่งทรงสถาปนาเป็นกรมหลวง
วรเสถียรสุทธาเมศวรรัชกาลที่ ๕ อีกพระองค์ ๑ ซึ่งนยถอ
กันว่าทรงสามารถแต่งบทกลอนสี่กวีผู้ชายได้ ถึงได้
ทรงรับเชิญให้แต่งโคลงเรื่องรามเกียรติ์สำหรับจารึกที่
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม คือของที่ ๒๐ ตอนพระราม
เข้าสวนพิราพปรากฏอยู่ ตอนนั้นมาถึงพระราชธิดาใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีสมเด็จพระ
ยี่ตจฉาเจ้าฯ ซึ่งได้รับความนิยมชมชอบทั่วกันหมด ว่าพระ
องค์ทรงเชี่ยวชาญวรรณคดี แลเป็นกวีแต่งสี่กวีผู้ชายได้

ในส่วนสมเด็จพระยี่ตจฉาเจ้าฯ นั้น แต่เดิมนอกจาก
ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดก็มีใครมีใครทราบดีว่าทรงสามารถ
ในวรรณคดีดังกล่าวมา จนเมื่อยชวต พ.ศ. ๒๔๓๓

(๑) กุมารคำฉันท พระนิพนธ์ของพระองค์เจ้าหญิงมณฑา
กับพระองค์เจ้าหญิงอุบล หอพระสมุดฯ ได้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำรัสชวน
 สมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณให้แต่งสุภาสัตคนละบท
 สำหรับรวบรวมเข้าเป็น “หนังสือวชิรญาณสุภาสัต” พิมพ์
 พระราชทานแจกเป็นที่ระลึกในงานฉลองหอพระสมุด
 วชิรญาณในปีฉลุ พ.ศ. ๒๔๓๒ สมเด็จพระปิยติชะเจ้า ฯ
 ทรงพระนิพนธ์สุภาสัตเป็นโคลงสั้น ๒ บทส่งมาลงพิมพ์
 พอปรากฏก็มีเสียงสรรเสริญและชมทักกันหมดในทันที
 ว่าทรงสามารถแต่งสุภาสัตผู้ชายได้ แลโคลงสั้น ๒ บทนี้
 มีผู้ชอบจนจำกันไต่กันมาก แต่สมเด็จพระปิยติชะเจ้า ฯ
 ไปรททรงศึกษาวิชาการอย่างอื่นอีก คือโบราณคดี
 แลราชประเพณีเป็นคน ประกอบกับทรงมีหน้าที่รับ
 ราชการเป็นราชเลขาธิการฝ่ายในสนองพระเดชพระคุณ
 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง จึงมิได้มีโอกาสดูแลแต่งบท
 กลอนเรื่องอื่นใดไว้อย่างชดชวย เป็นแต่ทรงพระนิพนธ์
 อย่างแต่งเล่นบ้าง ทรงแต่งกับเจ้านายชั้นพระภคินีบ้าง
 ทรงแต่งทูลเกล้า ฯ ถวาย แลแต่งประทานผู้ซึ่งชอบ

พระอริยาธิบดีข้าง เป็นนางมอขางคราว พระนิพนธ์ของ
สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ฯ จึงยังมีได้พิมพ์บ่อยโดยมาก ใ้
แต่ยทกลอน ถึงความร้อยแก้วซึ่งได้ทรงพระนิพนธ์ไว้
ก็ทรงแต่งก็ จะยกตัวอย่างทั้งพระโอวาทประทานสมเด็จพระ
พระโอรสเมื่อจะเสด็จไปทรงศึกษาวิชาการในยุโรป ซึ่ง
ได้พิมพ์ไว้ด้วยในสมุดเล่มนี้ ใครอ่านก็ขบใจแลต้องเห็น
ว่าสำนวนผู้ชายได้

เมื่อสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ฯ เสด็จสิ้นพระชนม์ลง
ข้าพเจ้าผู้แต่งคำนำนี้ ได้เคยอ่านพระนิพนธ์ของสมเด็จพระ
พระปิตุจฉาเจ้า ฯ มาแต่ก่อนเนือง ๆ คิดเห็นว่าควรจ
รวมพิมพ์ไว้เฉลิมพระเกียรติเนื่องในจารพระศัพ ได้
กราบทูลแก่สมเด็จพระเจ้าฟ้าเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระ
นครสวรรค์วรพินิต แลทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์
เจ้าฉัตรประภา ทรงพระดำริห์เห็นชอบด้วย จึงโปรดให้
ค้นสำเนาพระนิพนธ์ของสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ฯ ประทาน
มาให้รวบรวมพิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ชนานนามว่า

(๘)

“สุขมาลนิพนธ์” สำหรับแจกเป็นพระลิกในวันทรง
 ข้าเพด็จพระกุศล เมื่อพระศัพทวชิญาณสมาจาร
 อนึ่งในการพิมพ์หนังสือสุขมาลนิพนธ์นี้ พระโสภณ
 อักษรกิจ เจ้าของโรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
 กรายทูลขออนุญาตพิมพ์ถวายสนองพระคุณสมเด็จพระ
 บัณฑิตเจ้า ฯ แลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
 กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงคิดลายหน้าใบปกถวาย
 นายพลตรี พระยาภักติกุลกร เจ้ากรมแผนกทหารบก ก็
 ไตรยทำพระรูปในสมุด สมเด็จพระเจ้าพญาเธอ เจ้าฟ้า ฯ
 กรมพระนครสวรรค์วรพินิตมีพระประสงค์จะทรงแสดง
 ความขอบพระคุณแลขอบคุณท่านผู้ที่ได้ช่วยให้ปรากฏ
 ถวาย

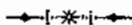
ตั้ง ๑๖ พฤษภาคม

วันที่ ๑๖ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

สุขุมานินิพนธ์

โคลงต้นสุภาสิตวชิรญาณ

ทรงพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

๐ คราวเชษฐาจะเฝ้าแต่	โคกคัลย์
โคกจะคัมขุ่นเชษฐ	ห่อนไค้
ยิ่งโคกยิ่งจักพลัน	รอดูชีพ
ควรปลกควรเปลืองให้	โคกคล้าย ฯ

๐ ละโคกเร่งควรวู	ลึกเชษฐา ตนนา
รู้เชษฐาเชษฐาควาย	ว่างข้าง
ทั้งช่วยคทเปน	ทางชอย
จงจักเรศร้างพัน	เหตภัย ฯ

สุขุมานมารศรี

โคลงสุภาสิต

เริ่มทรงพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

คำอธิบาย

โคลงสุภาสิตนี้ทรงแต่งตามเค้าโคลงสุภาสิตใหม่
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราช
นิพนธ์กับเจ้านายที่ขางปอน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ (ฉบับพิมพ์
เรียกว่า “โคลงสุภาสิตใหม่”) สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าฯ
ทรงพระนิพนธ์โคลงสุภาสิตนี้ทรงกับเจ้านายผู้หญิงอีก
หลายพระองค์ด้วยกัน คัดเอามาพิมพ์ในเล่มนี้แต่
โคลงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ฯ

ความรัก

๑ รักเรียนต้องกอบด้วย	วิริยะ
รักยศควรรอสาหัส	กิจไต่
รักทรัพย์อย่าพึ่งสละ	ทรัพย์จ่าย เผื่อนา
รักชอบกอบกิจให้	ถ่องแท้ยุติธรรม ฯ

๑ รักคนประพฤติกิเลส	สุจริต
รักลูกเพียรรักจิต	ลูกไว้
รักมิตรมากที่มิตร	รักตอบ
รักย่าวเมษคราวไส้	ไยลหนึ่งาร ๑

ความขัง

๑ ขังผูกเป็นเล่ห์เหลี่ยม	หลอกหลอน
ขังชาตินิรคณขอน	ข้อนไ้
ขังใจเที่ยวซอกซอน	ลักทรัพย์ ทำนนา
ขังมากขอยากไกล	เผ่าพ้องอสังกรรม ๑

ความกล้า

๑ กล้าคิดเพราะเหตุควย	ใจมาน
กล้าเชื่อเพื่อปฏิญาณ	สัตย์ไว้
กล้าพูดเพราะเชื่อชาญ	เขาวน่วอง
กล้ารักชกกล้าให้	สู้สู้รบแทน ๑

ความกลัว

๑ อาญาไตรราชเฝ้า	แผ่นดินสยาม
เกรงไข่มไฉ่โมงยาม	ว่างน้อ
ภัยพิบัติมัจจุราชตาม	ฉกฉีพ
กลัวเวรเฒ่าคุ้มท้อ	จิตลั่นไฉน ฯ

๑ กลัวยาขบส่อให้	โทษถึง ท่านนา
กลัวท่านผูกเวรตรง	ตีคิ้ว
กลัวกรรมจักตามตึง	คนสู้ ขยายพ่อ
กลัวชอบขบขยท้อ	อาคมชนสูชฌม ฯ

ความเพียร

๑ เพียรประพฤติกุศลอัน	ชวยผล
เพียรประพฤติกุศลกรรมคณ	ค้ำไว้
เพียรประพฤติกอบปกคณ	ขุณส่ง สุขนา
เพียรประพฤติกิเมตคจิตไค้	ห่างพันคนชัง ฯ

◎ เพ็ชรประพาศิทธิวิตรอิน แรงไฟ นรคพ่อช
 เพ็ชรประพาศิทธิอณภย จักพ้อง
 เพ็ชรประพาศิยาปยไกล ทกซ์ถย ถึงนา
 เพ็ชรประพาศิหิยมโหดต้อง ตกข้างคนฉิน ฯ

◎ หมันเขียนหมันอ่านอ้าง อักษร
 เพ็ชรแต่งโคลงลิลิตกลอน คอกสร้อย
 กลบทอภยทละคอน ฉันทกาพย์
 เพ็ชรคองนฤคาลัย คลาศผู้ชาญกวี ฯ

ความเกยจครัน

◎ โกลัซซัคเซคอ้าง ไทยา
 ฉัพพรคธรรณกตา กล่าวแจ้ง
 นรชาติปราชวีรียา นฤศย
 จักศฤษคิกิจไคแสร์วัง ผักเพยนผ่อนตัน ฯ

๑๐ หนาวหนักจักกอบ^๕ปกเถือ การโต ไท^๕พ้อ
 บางผ่อ^๕นร้อนจักใจ จัก^๕หวน
 บางกายก็ชานไซ ยล^๕ย่ำ แล^๕ว^๕นา
 กอ^๕ปกิ^๕จย^๕คว^๕ร^๕ส^๕น วิก^๕แ^๕ล^๕ว^๕คว^๕ร^๕ท^๕ำ ๗

๑๑ ยาม^๕พ^๕ร^๕ก^๕พ^๕ร^๕ำ^๕ผ^๕ค^๕เพ^๕ย^๕น ทำงาน มาก^๕นา
 งาม^๕หน^๕อ^๕ย^๕จ^๕ง^๕จ^๕ก^๕ช^๕ว^๕น กิ^๕จ^๕ไ^๕ช^๕ร^๕
 บาง^๕ผ^๕อ^๕น^๕อ^๕ท^๕ร^๕ร^๕น ร^๕อ^๕น^๕ภ^๕ก^๕ษ^๕ ภู^๕ญ^๕ช^๕พ^๕้อ
 บาง^๕ผ^๕ค^๕อ^๕ม^๕หน^๕ก^๕ไ^๕ห^๕ ห^๕ย^๕อ^๕น^๕น^๕อ^๕ย^๕ค^๕อ^๕ย^๕ท^๕ำ ๗

๑๒ สัน^๕กาน^๕ปร^๕ก^๕อ^๕ย^๕ค^๕ว^๕ย โกล^๕ส^๕ช^๕
 ผิ^๕ส^๕ถ^๕ย^๕ค^๕ก^๕จ^๕ไ^๕ค^๕ผ^๕ค^๕ พ^๕ร^๕ุง^๕เพ^๕ล^๕
 เพ^๕ย^๕น^๕หน^๕าว^๕ผ^๕ค^๕ร^๕อ^๕น^๕จ^๕ค^๕ อ^๕ม^๕พ^๕ร^๕อ^๕ง^๕ อ^๕ท^๕ร^๕น^๕
 ก^๕ว^๕า^๕จ^๕ะ^๕เส^๕ร^๕ี^๕จ^๕ปร^๕ะ^๕ส^๕ง^๕ค^๕เ^๕อ^๕ อ^๕ค^๕พ^๕น^๕พ^๕น^๕ท^๕ว^๕ี ๗

ความซื่อ

๑ พุทธรัตนธรรมรัตนทั้ง	สงฆ์ธรรมพิสุทธิแฮ
อีกชนกชนนอิน	เกิดเกล้า
สยามรัฐกติกถรร	มิกแห่ง ตนญา
ควรชอัสริทเข้า	ค่านอมนมัสการ ฯ

ความโง่

๑ โง่กติกทรยศผู้	บำรุง ตนแฮ
หมายลาภเบียดับจุง	โทษให้
ความชั่วตักตวันง	เห็นยวเหินอะ
สขลาภกัปลันไร่	เพอรอนแรงกรรม ฯ

ความอ้าย

๑ อ้ายลูกจักเมอ	ยุรเยยน ทวีปแฮ
ใจกิกเปนนิจเวียน	วายว่า
อ้ายเพอเคยเสถียร	สติตสุข เสมนา
ใจห้วงเหลือจักปลา	ปลิดให้อ้ายบุญ ฯ

ความเบื่อ

๑	เบื่อโลกเห็นโลกล้วน	อนิจจัง
	เบื่อทุกข์ทุกวันประคัง	รุกเร้า
	เบื่อเคราะห์เข็อกกรรมผิง	รกราก
	เบื่อหน่ายตายเกิดเฝ้า	รันทนทุกข์ทวิ ฯ

ความโสมนัส

๑	ราชภัยพิบัติแม่	หลีกหนี
	อัคคีภัยพิบัติดี	ลาศแคล้ว
	โจรภัยพิบัติมี	หลบรอด โจรนา
	สามสิ่งโสมนัสแล้ว	ผ่องชนกมลเปรม ฯ

๑	ยินดีใ้ลาภล้วน	มลมอง
	ยินดีลาภยศศักดิ์ข่อง	ศักดิ์ใ้
	ยินดีอนตรอง	ตรกรงษ์ บ้างพ้อ
	ยินดีลาภนักมักใ้	ช้องใ้ชนหยัน ฯ

ความโหมนัส

๑ กลางประชุมแม้ว่าต้อง ถูกทัก
 โดยเท็จหรือจริงประจักษ์ สักพัน
 เก่าเหลือที่จะหัก ใจกลับ ใหม่แม่
 โหมนัสขจิตตน ออกนำคาคลอ^(๑) ฯ

๑ คิดเห็นประโยชน์แล้ว จึงทำ
 กลายกลับเป็นผิกนำ โทษพ้อง
 เสียใจที่ใจลำ คัญผิด
 โทษอันขจิตตน โทษแท้ตนเอง ฯ

(๑) ในโคลงบทนี้ทรงใช้ศัพท์แฝง ซึ่งชอบพูดกันในสมัยนั้น
 หลายศัพท์ คือ “ทัก” หมายความว่า ว่าปราศเป็นคำทารุณ “พัน”
 หมายความว่า สำผัสใจ “เก่า” หมายความว่า เกิดโทษะ “ใหม่”
 หมายความว่า สิ้นโทษะ

ความริษยา

- ๑) ริษยาเกิดเพราะกลัว เลียดจิต ก้อนนา
 เลียดจิตเพราะริษยา กอปลสร้าง
 สองอย่างต่างประชันปีก ประชันล้อ กันแซ
 ยวงปราศรัยอาจมละล้าง คู่ซ้อมลายสูญ ๆ

ความพยาบาท

- ๑) พยาบาททน^๕นขาด ทางธรรม นพ้อ
 ฝัก^๕เกิดไข^๕คนึงรำ ภัยแล้ว
 กังฤจักกลล่ำ ราวสุข พ้อเฮย
 ไปปรโลภจักแคล้ว คลาคพัน เหวของ ๆ
- ๑) ปราศรัย^๕มองเห็นโทษแท้ ฝั่ง^๕ประหาร ชาคนา
 เหว^๕รังภัย^๕เวรผลาญ หมก^๕เชื้อ
 อาม^๕ฏ^๕ซาก^๕จิตสรวณ รม^๕บ^๕ย^๕ ยง^๕แซ
 เขม^๕ม^๕สุข^๕ประ^๕เว^๕ย^๕เม^๕อ ส^๕ย^๕ง^๕น^๕ฤ^๕พาน ๆ

ความปรารถนา

- ๑ ประสงค์ศีลปศาศตรต้อง เติมเพียร
 ประสงค์มิ่งมัทธพยเวียน เรืองคำ
 ประสงค์ยศข่งหมั่นเวียน เฝ้ายพิตร เสมอณา
 ประสงค์สุขหน่วงจิตคว่ำ สัตย์ไว้นิจกาล ฯ

ความหยิ่ง

- ๑ หยิ่งยศถอยศก้า เกินคน
 หยิ่งศักดิ์หวงศักดิ์ตน ใหญ่กว้าง
 หยิ่งทรพยสำทรพยกล ตั้งทรพย จักรฤา
 สามหยิ่งจักพาค้าง ขาดสิ้นนิผล ฯ
-

โคลงทรงตอบพระราชนิพนธ์
เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงประจวร
ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๖ กับ พ.ศ. ๒๔๓๗

โคลงพระราชนิพนธ์

๑	เขียนานหนักอกผู้	บริรักษ์ ปวงแซ
	คิดใคร่ลาลาญทุก	ปลตเปลือง
	ความเหน้อยแห่งสุจัก	พลันเสียม
	คุระสู่ภพเบอง	น่านนพลันแซม ๗

โคลงตอบ

๑	สรวมชีพ้ายาทผู้	ภักดี
	พระราชเทวีทรง	สฤษดิ์ให้
	สุขมาลมารศรี	เสนอยศ นนา
	ชอกรายทูลท่านไท้	ภิราชเจ้าจอมสยาม ๗

๑ ประชวรนานหนักอกซำ ทั้งหลาย บึงแด
 ทกทีววันบววย คืดแก
 สิ่งใดซังจักมลาย พระโรค เร็วแซ
 สุกยากเท่าใดแม่ มาทม้วยควรแสวง ฯ

๑ หนักแรงกายเจ็บเพียง เท่าใด กัด
 บังบหยังอนหฤทัย ลักน้อย
 แม่พระจะคว่นไกล ข้ายาท ชวงแซ
 ออกจะพองหนของย้อย ทั่วหน้าสนมนาง ฯ

โคลงสุภาสิตเบ็ดเตล็ด

ความลอย

๑ มี ^๕ ชาย ^๕ ฮา ^๕ ส ^๕ ก ^๕ ก ^๕ กัน	กัน ^๕ ทาง ^๕ ชั่ว ^๕ แฮ
จัก ^๕ ประ ^๕ พ ^๕ ฤ ^๕ ติ ^๕ ชั่ว ^๕ ชาย ^๕ ขวาง	ขัด ^๕ ไว้
ผู้ ^๕ มี ^๕ ห ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ย ^๕ าง	จัก ^๕ ต่อ ^๕ หิริ ^๕ นา
จึง ^๕ ประ ^๕ พ ^๕ ฤ ^๕ ติ ^๕ คว ^๕ าม ^๕ ชั่ว ^๕ ไ ^๕ ใด	แน่ ^๕ แท้ ^๕ เท ^๕ ย ^๕ ว ^๕ เ ^๕ ธ ^๕ ๗

๑ อ ^๕ ก ^๕ (๑) นาน ^๕ แรก ^๕ ออก ^๕ กัน ^๕ นี้	แ ^๕ สน ^๕ อา ^๕ ย
ล ^๕ ม ^๕ ล ^๕ อ ^๕ ย ^๕ พ ^๕ ล ^๕ อ ^๕ ย ^๕ จับ ^๕ กา ^๕ ย	ร ^๕ วิ ^๕ ก ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ม
หน ^๕ าม ^๕ ค ^๕ จ ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ลา ^๕ ย	แ ^๕ ล ^๕ พ ^๕ ร ^๕ าง
เ ^๕ ห ^๕ ง ^๕ อ ^๕ ห ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ข ^๕ า ^๕ ส ^๕ ัน ^๕ เ ^๕ ท ^๕ ม	อ ^๕ ท ^๕ จ ^๕ ก ^๕ ว ^๕ ัย ^๕ ค ^๕ น ^๕ ค ^๕ ู ๗

ความงาม

๑ เพ็ญ ^๕ ข ^๕ ร ^๕ ณ ^๕ เก ^๕ ย ^๕ ร ^๕ ค ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ทั้ง	ข ^๕ ร ^๕ ว ^๕ าร
ง ^๕ าม ^๕ เล ^๕ ิศ ^๕ ไ ^๕ ค ^๕ ย ^๕ ป ^๕ าน	เป ^๕ ร ^๕ ีย ^๕ ข ^๕ ไ ^๕ ใด
เพ็ญ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ พ ^๕ ย ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ข ^๕ าน	ส ^๕ ัต ^๕ ย ^๕ ท ^๕ ก ^๕ เม ^๕ อ ^๕ นา
ง ^๕ าม ^๕ ข ^๕ ง ^๕ ง ^๕ าม ^๕ แท ^๕ เ ^๕ ให้	ท ^๕ ว ^๕ ผู้ ^๕ ส ^๕ รร ^๕ เส ^๕ ริ ^๕ ญ ^๕ ๗

(๑) อุดปนคำแผลง หมายความว่าอยู่แต่ในที่อันเดียว

PL
4209.1
ส 715
ผ. 2

๑๕

ความสรรเสริญ

๑ ผู้หาญราญเค็กสู
ท่งเหล่าคณระเมธ
อิกสงฆพัลททค
ทญิงชอสรวิตกลา

ไต้หน
ทัวหน้า
ลวคย้ง บงเซย
สนคврขม ๗

พระบาทสมเด็จพระ

ทองสนุต
กรมการ

หนังสืองาน
ทำ
นำออกนอกห้องสมุด

พ.ศ. 2531

000070

โคลงสุภาสิต

ทรงถอดความจากทิวริญาณสุภาสิต

๑	บุญมากหากกอบ ^๕ เกิด	บุญญา	มากนา
	โดยช่วยก็พลัน ^๕ หาย	ห่าง ^๕ ไข	
	มากคนรัก ^๕ ไปมา	เข้า ^๕ คำ	
	เคย ^๕ เกลียด ^๕ กลั ^๕ รัก ^๕ ได้	เพราะ ^๕ บุญ	๑

๑	บุญ ^๕ ตำ ^๕ นำ ^๕ ชัก ^๕ ให้	หมด ^๕ ความ	คิด ^๕ นา
	กำ ^๕ เวีย ^๕ ไข ^๕ แรง ^๕ รูน	โร ^๕ คร ^๕ ร้าย	
	มี ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ญา ^๕ ศิ ^๕ ขา ^๕ ร ^๕ ัก ^๕ ยาม	บุญ ^๕ อ ^๕ ัย	
	พ ^๕ ย ^๕ ปะ ^๕ ก็ ^๕ คล ^๕ ้าย ^๕ คล ^๕ ้าย	แขก ^๕ เม ^๕ ิน	๑

๑ ความรู้มีมากล้น
แต่ขาดความเพียรใจ
ฉลาดผู้มากทรัพย์ใน
ตระหนี่เก็บไว้แต่บ้าน

เพียงใด ก็ดี
เกียจคร้าน
เรือนพุ่ม เพอຍนา
ห่างใช้ โฉนเติม ฯ

๑ วิชาเต็มมีน้อยแต่
ยังมีทวาทิตเรียน
ผู้น้อยทรัพย์ค้อยเขียน
ทรัพย์จะเสริมเติมได้

มีเพียร มากชา
มากไว้
ทรัพย์จ่าย เส็มอนอ
มากด้วยแรงเพียร ฯ

โคลงสุภาสิตทรงแต่งเล่นกับเจ้านายผู้หญิง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓

ความเพลีน

๑ ความเพลีนมีทั่วทั้ง	ฝ่ายก็ ทรมานเฮย
สุดแต่ผู้เพลีนมี	สติกัน
เพลีนชอบก็พลันทวิ	ลาภยศ ยวงแฮ
เพลีนผิดก็ไขปน	ภาคร้ายเร็วถึง ฯ

ความรำคาญ

๑ รูปตำซ้ำศิริระจุ่ม	ปานยม เขรอะนา
รดพลับแต่ฝากขย	เกาะลิน
กลืนสายมนุษยระคม	กลืนอุต พิษแฮ
เลียงพุดปลอกปลิ้นปลั้	เปล้าความ ฯ

๑ งามโฉมแต่หุคธา	อาตม์โฉม
ฤาแต่่งเกินพองาม	เงื่อนหน้า
มารยาทลูกตนโครม	ครามตะ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
ปวงกล่าวทงนชา	สุควำกาญ ๑

ความปราถนา

๑ ปราถนาของมนุษย์นั้น	หมคโฉน ท่านเซย
แม่จกพรรณาไป	ใบสัน
แต่ผู้่องวุฒิไวย	รู้เลือก สรรเส
ควรทษฤาควรทษ	โตคย้งตามควร ๑

ร่ายประทานพระพรกรรมพระตำรงในวันประสูติ
ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

๐ ขมณพระพทศก	ตกลองพนสี่ร้อย
ห้อยเศษหกสิบสองข	วิสะติถิมถนายน
คตอภิลักขิตสมัย	ในพระเจ้าบรมวงศ์
กรรมพระตำรงราชานภาพ	คาบพระชนม์คำถวณ
ประมวตกิงสทพรวย	อีกเศษอัฐนนำกาล
มานพระเหตุทัยจำนง	ประสงคกชปกุศลทศ
เป็นนิรามิสราชพลี	แก้ถวยคี่ข้มมหาราช
ทั้งพระบาทบรมอัยกา	ราชขัตตลาขวรวิศเรศ
เหตุสมภาคมายศม์	ลู่อ่านวยทานสงฆ์
ปลงอนสารบำรุง	ผดุงสภากาชาตสยาม
พยายามพระนามขัญญัตติ	ข้อยมีมนัสปภาโมทย์
มาในชในพระกศล	จึงนิพนธ์ถววยชัย
คัวยน้ำใจสุทธีสธาค	สรวมอำนาจพระรัตนตรัย
อีกไทยเทพทรงมหิทธีศกค	ซึ่งพิทักษ์สยามณาเขต

สรวมพระเทศนุญทินทร์
 ทรงแผ่พระเทศานภาพ
 ไกลอปลัศไกลโคก
 เนื่องนิตยยุคคัสซารมณ
 เนาประมุขโยราณคคิ
 เพื่องกิตติคุณภาเลวง
 พระชนมานชนนยง
 พิพิธสขพิศาล
 วงศ์ประยูรพรังพร้อม
 ในพระเมตตาคณ
 แลกไพธิพฤกษฉายา
 เหล่าข้าไทยทั้งผอง
 ไคชปรวารภงสัมฤทธิ
 ติงชัยผู้กนิ
 อำนวยพระพรตวายน
 ช้องให้คงเขมม

เจ้าสยามินทร์ห้าพระองค์
 ปรายปวงอุยทวถัย
 นิราสโรคนีราสทุกช
 อดมพระปรีชาเขาวน
 ทวพระยศภาเลอง
 ลายังเพรงบันกาล
 อังรวงวังวะคิค
 กอปลัศุงการไพยูลย์
 น้อมมนนิตยาคัย
 การณูรักษติเรก
 รัมบริวารแลคนัย
 ไคชปองจงประสย
 สัททิกังมโนหวัง
 อนุวพจนสนทร
 สรวมเทพช่วยช
 โสทธิ เทอญ ฯ

โคลงตอบกรมพระตำรง ฯ

ถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ

กรมหลวงสรรัตนโกสินทร์ในวันประสูติ

ทรงพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

โคลงของกรมพระตำรงราชานุภาพ

๑ ผากคล้ายรูปไข่ด้วย	ทูลถวาย
เฉกเช่นไข่ขวัญหมาย	ขรรดชั
นิพนธ์พจนแทนขยาย	ศรีปาก ชามแฮ
สมโภชวันเฉลิมนี้	เพิ่มพร้อมพรถวาย ฯ
๑ สมเด็จพระพี่เจ้า	จอมสยาม
จงไรร่วงปราศพยาธิความ	ชุ่มใช้
เสวยสุขสวัสดิ์คิงาม	วรรณผ่อง เพ็ญเทอญ
เจริญพละพระชนม์ให้	ร่วมร้อยปีประมาณ ฯ

โคลงทรงตอบแทนทูลกระหม่อมหญิง

๑	ไข่ด้วยแทนไข่เข้า	เฉลิมขวัญ
	อีกพจนประพันธ์ช่วย	สวัสดิ์พร้อม
	ประทานลูกสมัยวัน	อุยัคคก นนา
	ลูกธมาโนชน้อม	นบน์อ่อมขอยพระคุณ ฯ

ภาพย์ตอบกรมพระตำรวง ฯ

ถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ

กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ในวันประสูติ

ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

ภาพย์กรมพระตำรวงราชานุภาพ

๑๖ สติตสถานบ้านแย่งแหล่งตำบล จวบกันยายน
สิบสี่ประสยครบคฤ

๑๗ เฉลิมชนม์พระเชษฐภคินี สมเด็จพระกษัตริ
ศรีรัตนโกสินทร์สมร

๑๘ อยู่ไกลใครจะถวายพร จึงเพียรเขียนกลอน
จำทูลถวายอย่างต่างคน

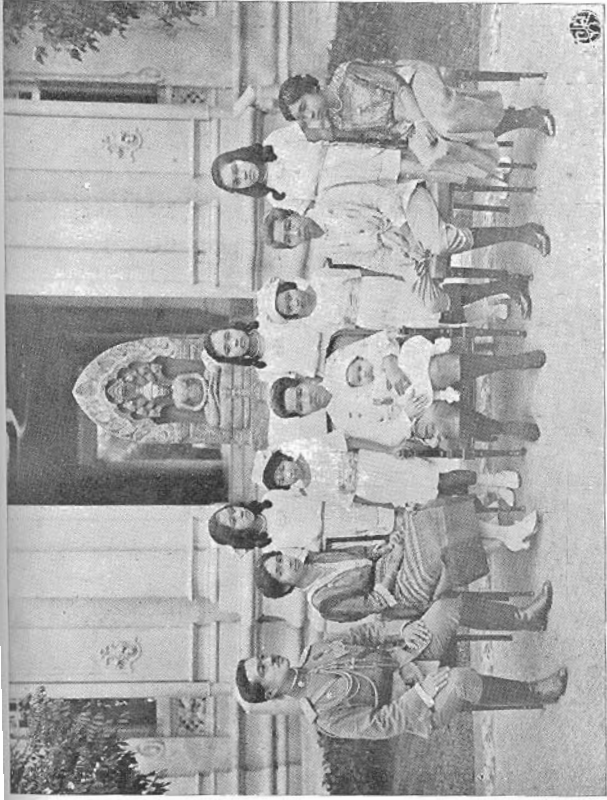
๑๙ ลุกหลานว่านเครือหลายคน ถ้อยอกยบด
ให้กราบยาทมูลทูลผสม

๑ ร่วมใจปรีทาสารภิมย์	ยอกรบงคัม
ถวายพรพิพัฒน์สวัสดิ์	
๑ ให้ทรงสุขเกษมเปรมปรีดิ์	ทุกทีวารাত্রี
อย่ารั้นวิลาสคลาคลาย	
๑ ผ่องพระฉวีพรรณฉาย	ทุกเดือนเดือนฉาย
มลทินพยาธิตาตัญญู	
๑ เจริญพระกำลังเพิ่มพูน	สมบุรณบริบูรณ์
ทุกสิ่งทรงมาทปราถนา	
๑ ขอให้เจริญพระชันษา	ยิ่งย่นวัฒนา
การเกิดประโยชน์ไพจิตร	
๑ ไท้ทรงสมาทานการกุศล	ปรวิบัติพระชน
นี้แลเดียงเหล่าประยูร	
๑ ขุบการข้าไทเฮาธูร	โอบเชอเกอกุล
ตลอดจนเหล่าชาวประชา	
๑ จีรวุฑูติกาลนานข้า	เรือนร้อยพรรษา
ให้สัมถังสถธิฐาน ฯ	

๗๕

ทรงตอบแทนทุกกระหม่อมหญิง

๑๖	จวบวันอุบัติกาล	ฉวารที่สืบสีกนย์
	ได้รียลายพระหัตถ์อัน	ไพเราะที่พจนพาทิ
๑	ข้อยมีมนัสรัก	รฤกในพระอาวี
	แก่ภาคินย์มี	ประจักษ์นั้นวันคร
๑	ขอโอนคิโรคม	บังคมรียชวรพร
	ก้วยกาพย์ลำเนาถอน	อันแต่งโดยพระมารดา
๑	อนึ่งปวงประยูรวงศ์	ทุกองค์ร่วมพระหัตถ์ยา
	แต่ปีศุขย์ตา	อำนวยการมงคล
๑	ขอเธอทั้งหลายจง	ชำระสขสธนาผล
	โรภยอันใดกล	พลันชำระปราศไกล
๑	สรวมพรชมย์พร	จงประสิทธิ์ทุกสิ่งไภย
	อำนาจสัจวิจิ	ประเวทย์ป้องสนองเสนา ๗

พระรูปหมู่เมอสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มหาราชพระองค์แรก
เจริญพระชนม์ครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์

ใน พ.ศ. ๒๔๖๔

โคลงแตกลอนสำหรับสวดในชั๊กเบ๊ยะ

พร้อมกับแหวน

ทรงพระนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

อธิบาย

เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า
 เจริญพระชันษาครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ ในงานฉลองพระชันษา
 ได้ทรงเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 กับพระบรมวงศ์ทั้งพระองค์ชายแฉะพระองค์หญิงไปเสวย
 เวลาค่ำณวังบางขุนพรหม เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม
 เนื่องในของซึ่งแจกชำร่วยที่โต๊ะเสวยนั้น สมเด็จพระ
 ปิตุจฉาเจ้า ฯ ทรงพระดำริให้สร้างพระตำมรงค์ลงยา
 สี่ตามวันประสูติของเจ้านายที่ประทับเสวยทุกพระองค์
 แล้วทรงพระนิพนธ์กลอนต่าง ๆ ซึ่งพิมพ์ต่อไปนี้บทหนึ่ง
 สำหรับกำกับพระตำมรงค์วงหนึ่ง หมายถึงซ่อนไว้ด้วย

กัน ในห่อซีกเข้เยวางไว้ตรงที่ประทับทุกพระองค์ สำหรับ
 จะไ้ทรงซีกเข้เยวางไว้พระร้ามรงค์ แลทรงอ่านบทกลอน
 เปนของฉลาดประกอบด้วยอารมณ์เรีง แต่ต่อมาเปลี่ยน
 กระแสพระดำริห์ งดบทกลอนเหล่านี้ หาไ้พิมพ์ห่อ
 พระร้ามรงค์แจกไม

◎ ประวิษัรณประจ้วาร	ประสูติท่านทุกองค์มา
ประชุมเลี้ยงกระยาพา	หทัยเรีงสราญรมย์
◎ ผิทรงจับฉลาดไ้	มีทรงสี่ประสูติสม
พระหัตถ์สอคมิชวนชม	นิยมไ้ชัยมีคี่
◎ ประทานส่งพระวงศ์ไ้	ประสัรณประสูติมี
ประสงคี่เสาะเฉพาะสี่	ประสูติทรงจะส่งสวຍ
◎ เจริญช้ายวรรณ	สุขเพิ่มพลั้งรวຍ
พระยศยิ่งถิโยพวย	พพ้งเก็ยรติกำจร ๑

๑๑ สียาในประวิชน^๕ สำหรับ วันแซ
 ท่านอุยคีวันโตจับ ฉลากไค้
 ไข้เหมาะจะรุ่งเปลี่ยนสัข^๕ กันแหละ กันนา
 ให้สขวันท่านไซ้ สอคนัวในงาร ๑

๑๒ ประวิชน้อยห้อย ส.ม. มีสิพอครบเจ็ดวัน
 ชักเข็ยะฉลากอัน บรรจงห้อมมาวางถวาย
 ๑๓ แม่สิมีทองวาร ประสูติท่านจงชวนชวาย
 แลกเปลี่ยนนออย่าคุดกาย ให้สิทรงจ้งทรงงาม ๑

๑๔ ข้ามวงคว้งน้อยในฉลาก
 มีสิมากเข็ยะเส็จครบเจ็ดสิ^๕
 ฉีกสิวันประสูติไซ้ไม่เข้าที่
 ทรงเปลี่ยนกันสรรทสิทรงวัน ๑

- ๑๐ ฉลากแหวนก้านพลุน้อย สีค่างห้อยนามสุขมาล
 เสรีเสวยพระอาหาร ไพรศรรทวงให้ทรงวัน ฯ
- ๑๑ สีแหวนแถมมีพ้องวาร อัยคิท่านจงแปรผัน
 เปลี่ยนผัดซงกันแลกกัน คงได้เหมาะเพราะสี ฯ

- ๑๒ ฉลากแหวนแทนชอขอพระคุณเหลือ
 ททวงเฮอเสด็จมาเลี้ยงอาหาร
 ส่นายานประสงค์ให้ตรงวาร
 ประสคิท่านทุกพระองค์ททรงวัย
 แม้นสีไม่เหมาะส่งพระวงศ์แลก
 ถ้ายังแถมสีเวียนเทียวเปลี่ยนสับ
 คงสยเหมาะเพราะได้คิคิพินิจนัย
 ได้ตรงกัวันพระวงศ์ทุกองค์ เฮย ฯ

๑) ถ้ามรงค์ที่ทรงจับผลลากได้

ถ้าสีไม่เหมาะวันพระชั้นยา

ไปรดสังข์ชัยของคทมิสยา

ตามคำรณามวันฉนั้น เทอญ ฯ

๑) ถ้ามรงค์โรมณสียาต่าง

ถวันเจ็ทอย่างตามวันพระชั้นยา

สีไม่ถูกวันอุยัคชัตคำรา

ทรงไปไหนขายหน้าทำไม้ค

จงเปลยนกันกับพระวงค์ททรงรบ

คงจะจับไต่วงททรงสี

สวมพระหัตถ์ถวคณส่วสค

ทุกเมือมิสขเกษมเปรมกมล ฯ

- ๑ สีสั่งแดงโลหิต ควันอาทิตย์พิศตากร
 สีก่อนจันทร์ทร สีมพควันอังคาร
 ๑ พอเขียวพหูสเหลือง คกรรเอนงนำเงินสอัน
 เสาร์คาคลาสคราน ถวนเจ้ควารสีอำรงค์
 ๑ ท่านไค้ไม่ถกวัน เขียวเปลียนกันตามประสงค
 เลอกสรรให้สตรง ทรงสวมหัตถเพิ่มสวัสดิ ๗

๑ แหวนสีแดงท่านให้แต่งวันอาทิตย์
 ฆลากสีควันพระองค้งหาใหม่
 แลกเจานองหรือเจ้าพมถมไป
 ไท้สวมใส่นี้พระหัตถชคค้ำวา ๗

๑ พระจันทร์จรวงระ้างในกลางหา
 แหวนสกาเว็ยยสคคหนกหนา
 ถ้าไม่พ้องวันพระองค้งทรงพา
 แหวนที่ไค้ไปหาแลกมาทรง ๗

๑๑ ประวิษลีที่ทรงจับฉลากได้
 ถ้าสีไม่เหมาะะวันพระชั้นษา
 จงเปลี่ยนสัภัยท่านทกองค์มา
 เสวยอาหารด้วยกันวันน เทอญ ๑

๑๒ วันใดท่านสมภพ สยลีใดในประวิษน้อย
 จ้งท่านสรรสอศกัทย เพื่อด้องตามวัน ท่านนา ๑

๑๓ ถ้าแหวนผิตวันพระองค์ทรงสมภพ
 จงปรารภแลกสองพนองท่าน
 แม้ประสพพยลีที่ตรงวาร
 ขอประทานเปลี่ยนมาอย่าช้าที ๑

๑๔ ประวิษวงที่ทรงหัดถ์ ถ้าสีชคมีค้องวัน
 ใครเห็นจะแย้หยัน จงแลกกันให้ตรงวาร ๑

๑ อังการคัมภีร์มีผลที่ประวิช
 ถ้าแม่ผัววันพระองค์จงเปลี่ยนผลัด
 ให้ท้องสี่เหมาะตรงไม่หลงพลัด
 สวมพระหัตถ์ถวมนสถาพร ฯ

๑ ถ้าไต่แหวนผัววันงั้นเห็น
 เวียนตามตามพันองท่าน
 คงสมใจได้สิทธิ์ทองการ
 ขอประทานเปลี่ยนวงสมทรงงาม ฯ

๑ แหวนออยแหวนลงยา
 สีสียคำห่ครววันท่านอัยดี
 คงคือยาให้ สิ้นจับปลัด
 ทรงสวมหัตถ์จะไต่งามตามยวธาณ ฯ

๑ แหวนสีสียคำหะ กระถันวันประสูติแล้ว
 ผิวท่านไต่ฉลากแคล้ว คลาดพ้องเชิญเปลี่ยน กันนา ฯ

โคลงสุภาสิต

ทรงพระนิพนธ์ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง ๒๔๖๘

- ๐ นฤยค^๕เลื่อมเพราะไซ^๕ มนตรี^๕ ชั่ว^๕แฮ
 เลื่อมพรค^๕เพราะกล^๕ คลก^๕เกล้า^๕
 ลูก^๕เลื่อมเพราะปล^๕อย^๕ฟรี^๕ พง^๕เพ็ส^๕ต^๕ เคย^๕แล
 พร^๕า^๕ห^๕ม^๕ณ^๕เลื่อม^๕เพราะ^๕ค^๕ำ^๕เข้า^๕ คร^๕ุ^๕น^๕คร^๕า^๕น^๕เร^๕ียน^๕ม^๕น^๕ค^๕ ๗
- ๐ ลูก^๕ช^๕ว^๕ช^๕ก^๕ไ^๕ห^๕เล^๕ื่อม^๕ ส^๕ก^๕ล^๕ต^๕น^๕
 ค^๕ิล^๕เล^๕ื่อม^๕เพราะ^๕ป^๕น^๕พ^๕าด^๕ เพ^๕า^๕ระ^๕ม^๕ล^๕ำ^๕
 อ^๕า^๕ย^๕เล^๕ื่อม^๕เพราะ^๕ม^๕อ^๕ห^๕ม^๕น^๕ท^๕ เม^๕า^๕ค^๕ม^๕
 เพ^๕า^๕ระ^๕ปล^๕ก^๕เล^๕ื่อม^๕ท^๕ร^๕า^๕ม^๕ร^๕ำ^๕ง^๕ เพ^๕า^๕ระ^๕ค^๕ร^๕ำ^๕น^๕ค^๕ุ^๕แล^๕ ๗
- ๐ เล^๕ื่อม^๕ส^๕ี^๕น^๕ห^๕เ^๕เพราะ^๕เว^๕ค^๕ร^๕ำ^๕ง^๕ แร^๕ม^๕ไ^๕กล^๕
 เล^๕ื่อม^๕ม^๕ิ^๕ต^๕ร^๕เพ^๕า^๕ระ^๕เฮ^๕อ^๕น^๕ ม^๕ิ^๕ต^๕ร^๕น^๕อ^๕ย^๕
 เล^๕ื่อม^๕ท^๕ร^๕พ^๕ย^๕เพ^๕า^๕ระ^๕ร^๕ว^๕ไ^๕หล^๕ ช^๕ำ^๕ย^๕ม^๕าก^๕
 เล^๕ื่อม^๕ส^๕ั^๕ค^๕น^๕ค^๕ำ^๕ต^๕อ^๕ย^๕ เล^๕ื่อม^๕ผ^๕ั^๕ย^๕ช^๕า^๕ ๗

เพลงยาวกลบท

ปรารภ

ตะเข็บไต้ซอน

๐ ททัยประสงคฺ์จงลลิตกปรักษิษฐ์์สนอง
 เสนอขนิษฐุ์พินิจยบลนสนธิคนอง
 ขณสมของฟ่งฟเพองวิชากวี
 สติตณเวรอนเสมีอนนระบพะบพอง
 จะตฤกจะตรองก็ค่องอราประสาประตี
 ฌิตลยของมีตองระบอมระเขียวิธ
 ก็หวังฉมีพระทยนุเคราะห์เฉพากรณย์
 ฤาเขินฤาขวางณทางอักษรแลกลอนตำผัส
 ก็คงจะตักจะเติมประดับสนับสนุน
 ฌสถานฌสมนุกรมลำนนำช่วยค้ำช่วยจน
 จะขอบพระคุณมีรัฐระเขยละเมอละควาว
 ฌกลอนขยวรเชิงชวนสังวาสนิवासแลภธ
 จะเวียงจะเวียงมิเพียงมิพอจะกล้อจะกล่าว

เพราะใช้นิสัยหทัยธรรมเรื่องมีราว
 ช่างซู้ช่างสาวเสมือหนักเลงมีเกรงมีคว้าม
 คะโลงสุภาสิตานุสรไว้ก่อนไว้เก่า
 ล้วนสำเนาสำนวนสภาพมีหยามมีหยาม
 มีเขามิแยงแสงคตพิงครพิงตาม
 จะทำจะทราวมักพอจะถลวรวิรรว ๗

โทษนิมิต ๖ ประการ

โตเล่นทาง

๑) ทำเนิรความตามทำนองป้องลิจิต
 เบ็ดภาสิตวรวณพุกุติยักที่อ้าง
 ธิบายเหตุฉิบหายหลกยกมาวาง
 ไว้ไปนทางเตรชขวรสำนวนกลอน

(๑) สุภามะรยฆานชาญฉภาจ

ฉรุสวาทพาลประทุษไม่หยคหย่อน

เส้นประสาทอาจพิกลทรนรั้น

ทวิพิยจะล่อนหมคตวิอย่ามัวมนต์

(๒) สยโถงอย่าครรรไลโถลเที้ยว

ทางตรอกเป็ลยวปลอตฉวางกลางถนน

คนเคี้ยวเทิรเมินประมาทชาคู้คน

คัทรูพขหลยไม่พันภัยคัทรู

(๓) สัมผัสชาทือย้าทศันนัท

ไรร้ประโยชน์โทษหนักข้างลัทขุ

มหรศัพสวารพันแม่หั้นนค

มีเงินอุกักงเลี่ยนค้วยลายละเลิง

(๔) การพนันตกทกพรรคพลันพินาศ

มาทสนุกชกพลาตลิลยเหลือิง

แรกเล่นนิกว่านิกหน่อยค่อยประเทิง

เลยเข็คเม็งถึงจำนำระย้ายัย

(๕) อนึ่งอย่าปถิธานสมานจิต

เสวนาตามกมิตริจิตสัยปลัย

ยามเรามีคัสนิอหวังปลิศทริพย์

เราชวยกลับหลีกละสละเมิน

(๖) จงคนึงถึงโทษจิตโหดคร้าน

อรรถวารคฤหาอย่าห่างเหิน

พึงสะสมอนไว้ให้เจริญ

มุ่งคำเนียรพิริยจรรษา

เหตุพิณาคอนุสาสนแสดกงอรรถ
ฉพิพิอจกแจงประมวญลวันโทษา
นรชาติย่ราชญ์ละก้งพรวรณา
เพื่อสถาพรพิพคมนตรีสวัสดิ

โทษสุรา ๖ ประการ

กระแต่ไต่ไม้

๑ โทษสุราพรรณาสุรา โทษ
 ศรัลลิมเพิ่มประโยชน์ลลิมศรั
 คคัชรรมเลศล้าชรรมคคั
 นานมามีในยาพีมี่มานาน
 ลาสนุสัพพัญญอนุสาสน์
 สารแก่นแท้แผ่โอบาทเป็นแก่นสาร
 ชาญปริชานรชนปริชาชาญ
 แรงร้ายรู้มชชานฤทธิร้ายแรง
 นพิชเภทภิตเหตุเภทนพิช
 แจ้งประจักษ์ตระหนักจิตประจักษ์แจ้ง
 แสดงความคามเมษชความแสดง
 โลกาแจ้งแจกไว้ ในโลกา

(๑) คอสนัดถนทพยขยสญสัน
 ค้าเสยชอเหลากนสันเสยค่า
 เวลาคนเคยอาตมีผลชาเวลา
 รทมใจไม่มีผาสกใจรทม

(๒) หากลเทศม้งร้ายหมายกลหา
 ชรมเสยงเถยงทาสงเสยงชรม
 ตะขมคต้อยปะตะค้อยคตะขม
 มิวเมามทรคมควยเมามิว

(๓) พยาธิภยสรพไซเกกภยพยาธิ
 หิวหั่นห้วนหวาคั่นหหิว
 คิวรูปขวมข้างคี่ขยลิตริฟคิว
 เมานากลนกลากลวมวนาเมา

(๔) ร้ายยินย่นค้ำเนยเนยเนยย่นร้าย
 เฉาโคกขัวทัวหึงชวยว่าโคกเฉา
 เยาสตรีแดง^(๑) คนคเยา
 ยศคักคเคราเสียมสลาวยวาศกคยศ

(๑) “ฟู้” เป็นคำแผลง เดิมหมายความว่าความรู้สึกเหมือน
 อย่างกับวโยธาตเม้าออกมาทางปากแลงมุด ทำให้อารมณ์ไม่ปรกติ
 ภายหลังมาใช้หมายความว่าสติอารมณ์ไม่ปรกติ

- (๕) ขาดความอายเว้นกายสังวรขาด
 หมตกกลัวลาตความนินทาถ้ำทำหมก
 ลกเกรงขายหยายซ้ำไม่ลาตค
 กรรมเพราะชทนาเหล่าเฝ้าก่อกรรม
 (๖) เสื่อมกำลังทงบุญญาภิพาสื่อม
 ถล่ำเหลืออมชอบผิดความคิถถล่ำ
 ทำลายบุญหนนบายพ่อนทรราชธรรม
 งงมโง่โง่โง่ซ้ำให้่างง

โทษสุราหกประการบรรหารโทษ
 หลงมาในชกัจะลุ่มด้วยแรงหลง
 คงเสื่อมสันสันทรพิยไม่กลับคง
 อยายกรรมนำส่งตรงอยาย

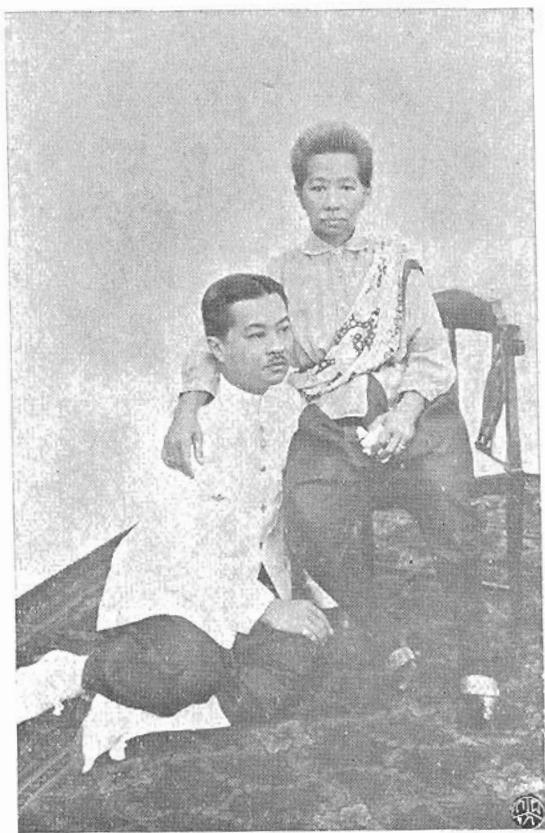
ยัณทิตชนยลธรรมล้ายัณทิต
 หมายจกจำคำภาสิจิตจงหมาย
 วายว่างเว้นเสัพยสุราทุกทีวาวาย
 ติลความสุชทุกพายววยทุกชคค ๑

พระโอรสาทประทานทูตกระหม่อม พระองค์ชาย
เมื่อจะเสด็จไปทรงศึกษาในยุโรป

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗

ขอให้โอรสาทแก่พ่อผู้เป็นลูกยอดรักของแม่ ในสมัย
ที่พ่อจะจากแม่ไปยุโรป ดังนี้

๑. การที่พ่อต้องไปเล่าเรียนถึงประเทศยุโรปนั้น ขอ
ให้ฟังเข้าใจว่า ทูลหม่อมท่านผู้เสียดพระราชมารชย์
เป็นอันมาก เพราะท่านทรงพระเมตตาการุณาแก่พ่อ
ซึ่งนับว่าเป็นลูก เพื่อให้ได้รับวิชาความรู้อันสมบูรณ์ละเอียด
อันจะเป็นสเบียงเลี้ยงตัวไปในภายหน้า ขอให้พ่อตั้งใจ
อุสาหะเล่าเรียนให้สมดังพระราชประสงค์ อย่าให้ต้อง
เป็นอันสูญเสียดเปล่าแห่งพระราชมารชย์ กลับมาจะได้
รับราชการฉลองพระเดชพระคุณเป็นชื่อเป็นหน้า แล
เป็นคนเป็นประโยชน์แก่ตัวสืบไป

พระรูปสมเด็จพระปิตุจนาเจ้าสุขุมาลมารศรีพระอัครราชเทวี
ทรงฉายกับสมเด็จพระโอรส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

๒. ในเวลาตั้งแต่ที่ออกจากกรุงเทพฯ ฯ ไปจนถึงอยู่ในประเทศยุโรป ต้องรู้สึกว่ามีชีวิตอยู่ในที่อันมิใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตัว แลห่างไกลจากฝ่าพระบาททูลหม่อม แลไกลจากผู้ที่เคยบำรุงรักษา พ่อจึงอุทิศส่วยฝากตัวกับวงเสด็จขาว^(๑) แลเสด็จภริยาอันหม่อม (มีใช้ถึงไพร่กราย) ต่อพวกข้าราชการที่เขาเป็นผู้ใหญ่ ที่สุจริตจงใจเออรรยาคม^(๒) ซึ่งเป็นผู้กำกัยไป เมื่อเขาจะว่ากล่าวตักเตือนประการใด ก็ต้องเชื่อฟังเขาตามสมควรอย่าทำให้เป็นที่รังเกียจเกลียดชังแก่เขาทั้งหลายเหล่านี้ใด เพื่อว่าจะมีทุกซุกซนหรือซกซอของอย่างไร เขาจะไต่ช่วยแนะนำแก้ไขให้ โดยความกรุณา

(๑) คือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

(๒) เป็นที่ปรึกษาราชการ ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาอภัยราชา ครั้งนั้นทูลลากลับไปเยี่ยมบ้านเมือง จึงโปรด ฯ ให้เป็นผู้ดูแลทูลกระหม่อมแลนักเรียนไทยไปในเวลาเสด็จ

๓. ทูลหม่อมพระองค์ใด^(๑) นั้น พ่อย่อมทราบดี
แล้วว่าท่านจะเป็นอย่างไร พ่อย่อมรักใคร่ฝากตัว
ท่านให้จงมาก ในเวลานี้ก็ต้องเป็นผู้ที่พลัดบ้านเมือง
ไปด้วยกัน มีทุกข์สว่สว่ประการใดก็ใดเห็นหน้ากันตาม
ประสาพี่น้องดีกว่าผู้อื่น แม้อาไคร่รักใคร่สนิทสนม
กันเสียแต่ขงเล็ก ๆ ด้วยกันเช่นนี้แล้ว เมื่อต่อไป
ภายหน้าก็จะไต่ไม่เป็นที่รังเกียจกันแทน ซึ่งเป็น
หนทางอันตรายในตัวพ่อก็เมื่อเวลาใดชนตัวกันนั้นด้วย
๔. เจ้านายพระองค์ทั้งปวง ยืนค้ำที่อยู่นอกด้วยกันนั้น
พ่อก็คิดว่าทุก ๆ องค์แต่ล้วนเป็น ลูก ของ ทูลหม่อม
เหมือนกันกับตัวพ่อกันนั้น พ่อย่อมแสดงกิริยาหรือกล่าว
วาจาอันเป็นการหมั่นประมาทต่อเธอโดยถือว่าสูงกว่าเธอ
จึงขบขันเล่นหัวตามฉันทน์พ้องที่เสมอกัน ถึงกับคนอื่น
ก็เหมือนกัน เมื่อเจ้านายเหล่านั้นเธอไว้วางตัวเธอเพียง

(๑) คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เวลา
นั้นเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ยังทรงศึกษา
อยู่ในยุโรป

ชั้นโคสสถานโค พ่องวางควัวให้เสมอกับเจ้านายเหล่านั้น
จะไค้ ไม่เป็นทีริงเกียรในเจ้านายพี่น้อง แลไม่กักดา
ผู้อื่นด้วย

๕. สรรพหนงสอ แลวิชาทั้งปวงอันโคเรียนรู้แล้วน
ถ้าจะมีผู้ใดเลียงไค้ถาม ก็จงแสดงแต่ทีแม่นย่ำอำนาจ
อย่าอวดรู้ให้เกินกัขุมิความรู้ สิ่งโคขอโคทียังไมรู้
หรือรู้แล้วแต่ไม่แม่นย่ำ ถึงแม่จะบอกว่ายังมิไค้รู้ก็ไม
เป็นเทสียทายอันโค

๖. ส่วนความรู้สึกลงในใจอย่างหนง ซึ่งไมสมควรวจะ
แสดงกริยาหรือกล่าววาจาให้คนทั้งหลาขรู้ คือให้รู้สึกลง
แต่ในใจของควัวว่าควัวเกิดมาในชาติตระกูลอันสง จำเป็น
ทีจะต้องรักษาคัวให้สมกับทควัวเป็นผู้สงชาติ จึงคงหน้า
เล่าเรียนให้เต็มกำลังแลสคิขัญญาของควัว อย่าเพลิด
เพลิดในการเล่นสนุกให้เกินไป ให้ไค้รู้ริงทุกออย่าง
ทุกประการ

พระบรมราชาบาทของทูลหม่อมแลถ้อยคำของแม่ที
ไค้พรรณามาครังนี้ แลจะไค้ว่าต่อไปนั้น พ่องหมั้น

คำวิหัตริศรองแล้วแลประพฤติกิตามจงทกประการ เมื่อ
 พ่อเจริญขึ้นโดยลำดับแล้ว จะไ้เป็นทพของแม่ใน
 ภายหน้า ในทศกโรวาทของแม่ดยชน แม่ขอยอก
 แก่พ่อผู้เป็นลูกทริกแลทหวังความสุขของแม่ให้ทราบว่า
 ตัวแม่เป็นมณยัทอาภ มั้จะไ้รับแต่ความทุกข์
 อยเป็นเนองนิจ แม่มีไ้มีอินไตซึ่งจะเป็นเครื่องเจริญตา
 เจริญใจอันจะทักข์ไ้ นอกจากลก เมื่อเวลาทพ่อ
 ยังอยกับแม่แต่เล็ก ๆ มา ถึงหากว่าแม่จะมีความทุกข์
 มาสักเท่าใด ๆ เมื่อแม่ไ้เห็นหน้าลูกแล้วก็อาจจะรังข
 ติยเสียไ้ไ้ด้วยความรักแลความอินคิของแม่ในตัวลก ก็
 ในเวลาซึ่งพ่อไปเล่าเรียนในประเทศยุโรปนี้ พ่อจึงรู้
 ติคว่า ขาวความงามความคิของพ่อนั้นแลจะเป็นเครื่อง
 คิยความสุขของแม่ ถ้าพ่อรักแม่ก็จงสงสารแม่ อย่า
 ทำให้เสียความรักของแม่ แลอย่าประพฤติชั่วนอก
 คำสั่งสอนของแม่ จงตั้งหน้าเล่าเรียนให้ไ้รับความ
 รู้โดยเร็ว จะไ้กลับมากหาแม่โดยไม่นานนั้

พระนิพนธ์ที่สุด
 ภายหลังที่ประทานพระพรในวันประสูติ
 กรมพระตำรงราชานุภาพ

วังบางขุนพรหม

วันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๐

ทูลกรมพระตำรง

วันประสูติของเชอฉันรู้สึกว่าจะไต่ผ่านพ้นไปโดยไม่ได้
 มาถวายพรด้วยตนเองถึงสองสามคราวมาแล้ว แต่เมื่อ
 จวนจะถึงวันประสูติเข้าเมื่อใดก็เตรียมตัวเสมอที่จะไต่
 มาถวายพรด้วยตนเองหรือด้วยหนังสือ แต่ข้านี้รู้สึกว่า
 ยินดีมาก เพราะคิดว่าจะไม่มีชีวิตอยู่ที่นั่น เมื่อมาถ
 วายพรในวันนั้นจึงขอถวายพร ตามที่สมอบเป็นนุ่นอยู่เท่าที่
 นี้ไว้ไว้

โส อตุลลทุโธ สุโขโต

อโรโค สุโขโต โหหิ

วิรุฬุโห พุทฺธสวสเน

สุโข ทิฆมายุโโก ภว

สุขุมาล.